

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻՒՄ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՐՈՐԴ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ ՀԱՐԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍԻՐԻ 1861

ԹԻՒ 640

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՆԻՒՄ 14 ՅՈՒՆԻՍԻՐԻ

Լուրջից քաղաքական կացութեանը նոր փոփոխութիւն մը չպատահեցաւ մեր վերջին Տեւոթեանէն ի վեր : Այսու ամենայնիւ աւելի փոփոխութիւն մը կը տեսնուի ընդ հանուր խաղաղութեան հաստատուն մնալուն վրայ : Փանդի երբոր Փարիզի դեսպանները նոր տարին շնորհաւորելու համար Նաբոլէոն կայսեր ներկայացան, Նոբելի Ա. հաստատութիւնը այսպէս պատասխանեց. «Շնորհակալ եմ դեսպանաց ժողովին վասն բարեմաղթութեանցը որ կընէ ինձ : Այստեղ թեամբ կընկատեմ ապագան, քանզի համադրուած եմ թէ մեծ տէրութեանց բարեկամական համաձայնութիւնը հաստատուն պիտի պահէ զխաղաղութիւնը, որ իմ բաղձնալոյսը զխաղաղութեանն է : Գաղղիացի կայսեր այս խօսքը քիչ քաջալերու թիւն չպատճառեց այնպիսի որոնք չափազանց վախ ունին պատերազմի մը հրատարակութեանէն : Լուրջից մէջ :

Թէպէտեւ ապագան Ատուծոյ է գիտելի, ապայեւ բարեկամական համաձայնութիւնը մեծ տէրութեանց և մանաւանդ Նոբելի և Գաղղիայ ժողովիմ գաղտնիցութիւնը կրնայ ամեն դժուարութեանց առաջը առնելու, եթէ միտքերն զրոյս են խաղաղութիւնը անվտանգ պահել : Ստորոգէ որ այս դժուարութիւնները խիստ մեծ են այժմ, և ինչպէս մեր նախնիքաց Տեսութեմ մէջ ըսինք, հրաշք մը կատարուած պիտի ըլլայ եթէ առանց նոր արիւնահեղութեան մը կարգադրուին Իտալիոյ գործերը, այսու ամենայնիւ գիտնալ արժան է թէ, երբոր Նոբելի և Գաղղիոյ հզոր և իմաստուն կառավարութիւնները իրարու հետ անկեղծաբար կը միաբանին, կարող են հրաշք գործելու : Եւ միթէ միշտ յայտարարուած մէջ պատահած արտաքին կար-

գի գէպերը ճամբիտ հրաշք չեն, որոնք առանց գործակցութեան ու բարոյական ազդեցութեան յիշատակ երկու մեծ տէրութեանց, անհնար էր որ կատարուէին :

Իրագրութեանց տուած վերջին տեղեկութեանցը նայելով, Գաղղիացի նաւատորմի զորքն իրարմէն միմեկին վրայ զինով զարկելու միտքով պիտի ըլլայ, և Նաբոլէոն թագաւորը անտարակոյս շատ չանցած պիտի պարտաւորուի որ և իցէ կերպիւ Նիւ-մանդէի գործը յանձնելու զորքը որուն մէջ պատասխանուած է այժմ : Թէպէտեւ յառաջագոյն զուգուեցաւ թէ Ռուսաց նաւատորմի մը պիտի գալ Նաբոլէոնի առջև, եթէ Նաբոլէոն կայսրը իւր նաւատորմի իւր կանչել ուզէ, և թէ այս պատճառաւ Նոբելի կառավարութիւնը ինքրան ըլլայ Գաղղիացի կայսերէն որ իւր նաւատորմի զինուորին Նաբոլէոնի հետ համաձայնութիւնը կը պահէ, այսու ամենայնիւ կերբ թէ այս գործին վրայ համաձայնութիւն մը եղած է արդէն մեծ տէրութեանց մէջ :

Անեկտիկ նահանգին վաճառման խնդիրը կը շարունակուի միշտ զխաղաղութեան մը ըլլալու : Լուրջից զանազան օրագրաց քննութեանց և վիճաբանութեանց : Ասորիական լրագրութիւնները իրենց ամենայն գործութեամբ կը մերժեն այսպիսի առաջարկութիւն մը : Գաղղիական վիճաբանութեան կը համարին լուրջից կայսերութեմը : Ասոր հակառակ Գաղղիոյ և Նոբելի լրագրութիւնները, նմանապէս ուրիշ բաղնալիւ հրապարակական թերթեր կը պնդեն և կը հաստատեն օրինաւոր փաստերով թէ Անեկտիկ վաճառման առաջարկութիւնը խիստ օգտակար է լուրջից կայսերութեանը, որուն ազգային պարտքը այս վերջին 9 տարուան մէջ 1300 միլիոն ֆրանկի տուելու և ամեն տարի 70 միլիոն ֆրանկի պարտք կընէ իւր տէրութեմ ծախքը վճարելու, որոց համար իւր եկամուտը բաւական չէ :

Իւր ծախքը իւր եկամուտից հետ հաւասարակը կընելու համար լուրջից պէտք է որ, կըսեն, անհետ ընէ զպատճառը, որ հարկաւորաց զինքը մէկէնմէկ բարձրացնելու իւր զինուորական ծախքը 52 միլիոն ֆրանկէն 61 միլիոնի և յետոյ 124 միլիոնի : Եթէ այս պատճառը չընելու ըլլայ, միանգամայն կրնայ պակսեցնել ոստիկանութեան (բաղիկա) ծախքը, որոց գումարը 11 միլիոն ֆրանկի կը հասնի և այս գումարէն 7 միլիոնը Իտալիոյ մէջ ծախք կը ըլլայ : Յիշեալ պատճառը ինչպէս յայտնի է ամենուն, խաղաղութեան նահանգներն են, կամ լաւ ևս է ըսել Վենետիկի երկիրն է այսօրուան օրս, զոր եթէ վաճառելու ըլլայ, շուտով պիտի թէթեւնայ ծախքը ծախքերէն զոր պարտաւորեալ է ընելու յիշեալ երկիրը պահպանելու համար : Քանզի լուրջից 200 հազարի չափ զօրք ունի այժմ ի պահպանութեան Վենետիկի : Բաց յայտնան, ինչպէս վերջը զուգուեցաւ, 7 միլիոն ֆրանկի ալ ոստիկանութեան համար ծախք կընէ : Այս տարապայման ծախքն ալ պիտի ընելու, եթէ Վենետիկն քաջաւելու ըլլայ, որուն վերայ հարկաւորութիւնը տուի կայսերութեան պարտուց մէկ մասը ինչպէս որ լուրջից փոխարին ժողովրդից համար որոշուեցաւ : Եւ եթէ այս ամեն շահաւետ պարագայից վերայ յաւելցնելու ըլլաւ զգրաւորական հատուցումը, որ կառավարուի, յայտնի է որ լուրջից օգուտը կը պահանջէ որ իւր ազգային հպարտութեան զգացմունքը քիչ մը զհոգի, առաջին ներկայ քաղաքական հարկաւորութեմը : Այս գործը իւր ևս օգուտը կը խաղաղութեան լուրջից փոխարին (Յովսէփ վահագնաւ կայսրը իւր սովորական խոհեմութեամբ նոր ապացոյց մը պիտի տայ այս ծանր պարագային մէջ ի մեր ընդհանուր խաղաղութեան աշխարհիս և յօգուտ իւր ընդարձակ կայսերութեանը :

ՔԱՂԱՔԱՐՈՐԴ ԱՌԱՋՆԵՐՈՐԴ

ԱՐԳԱՅԻՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿՐՈՒՆԻՔ

(Հարուստութիւն : 1)

ԳԻՆՈՒԽԻՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՈՒՐԻՔ

84. Ընդհանուր անհատ՝ որ չտրուած է և փաստակի տէր, պարտաւոր է ազգային պիտոյից պահանջաց ծախքերուն մասնակից ըլլալ քաց անանցմէ որոնց կարողութիւն չունենալը իրենց թաղին կամ իրենց արհեստակցաց կողմէն վիճեալ է :

85. Ընդհանուր տուրքը տարեկան է և բաշխման հիմ պիտի բռնել իւրաքանչիւրին կարողութիւնը :

86. Երկու կերպ է ազգային տուրքը, մէկը ընդհանուր՝ որ ընդհանուր ծախսից յատկացեալ է և կը հաւաքուի կեդրոնական վարչութեան կողմէն ազգային սնուկին համար, և միւսը մասնաւոր՝ որ մասնաւոր ծախսից յատկացեալ է և կը հաւաքուի թաղական խորհրդից կողմէն թաղական սնուկին համար :

87. Պիտի մէջ ընդհանուր տուրքին բաշխման ու հաւաքման եղանակը քաղաքական ժողովին մէջ կորոշուի և ընդհանուր ժողովով կը հաստատուի : Իսկ թաղական տուրքը ամէն թաղ

իւր խորհուրդին մէջ կորոշէ ու կը շարունակէ :

Սոյնպէս կը տնօրինուին և գաւառներուն մէջ գաւառական ընդհանուր տուրքն ու թաղական մասնաւոր տուրքը :

88. Գաւառները մասնակից պիտի ըլլան ազգային ընդհանուր տուրքին :

Գաւառներուն կողմէն ազգային կեդրոնական սնուկին տրուելու մինչև ցարգ ամբար, ու թիւն եղած տարեկան տուրքին փոխարէն՝ գաւառական սնուկը իր հաւաքած գաւառական ընդհանուր տուրքին հարկերին այլեւս պիտի տայ ազգային կեդրոնական սնուկին :

Հարկերին որքան տրուի Պիտի քաղաքական ժողովը պիտի որոշէ :

ԳԻՆՈՒԽԻՔ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

1. Ընտրուելու օրէնք :

1. Ընտրուելու օրէնք :

89. Ընտրուելու իրաւունքը ըման 25 տարուայ հասակէն կը սկսի :

90. Ընտրուելու իրաւունքէն զրկեալ կամ արգելեալ են գաղապարականները :

Եթէ քրեական յանցանք գաղապարական և հրապարակաւ նշաւակեալ անձինք, որոնք մեղաւոր են քաղաքականապէս ըստ օրինաց Տեւոթեան :

92. Ընդհանուր գործից մատակարարութեանը մէջ ներգրութեամբ բռնելու և ազգային տուրքին մը կողմէն գաղապարական թիւ կրած ան-

ձինք, որոնց համար գաղապարական տուրքը ազգային գործից մէջ չը գործածուիլը վճարուի :

93. Տեւոթեան կողմէն զգաւորացուցիչ պահով կրնա կամ ազգային զգաւորացուցիչ եղանակով, որոնց ազգային տուրքն արգելած ըլլալ ընտրելու իրաւունքը : Այս արգելքը կը վերանայ երբոր այսպիսեաց կատարելապէս զբաղուեցաւ ըլլալ արգելքը առեւտրական կողմէն վիճակի :

94. Իսկ ընտրութեան պատճառով անըտուրական գաղապարական անձինք, որոնց կատարելապէս տուրքը չըլլալ ըլլալ վաւերական կընտրուի վիճակեալ ըլլալ :

95. Ընտրելու և ազգային տուրքը կարողութիւն չունենալով մեղաւոր անձինք, որոնք ազգային եղանակով են իւր ազգային պարտեաց զանցառու : Այս արգելքը կը վերանայ երբոր այսպիսեաց ազգային այս անհրաժեշտ պարտականութիւնը ձանձնել ըստին :

2. Ընտրելու օրէնք :

91. Ընդհանուր գործից տնօրէնութեանը մէջ որոշողական ձայն ունենալու իրաւունքը ըման 30 տարուայ հասակէն կը սկսի :

Ընտրելու անհատ ազգային որ ևս տուրք տար ըստ ցարգ և չէ գաղապարական զրկեալ կամ արգելեալ ազգային իրաւունց վիճակէն, ընտրելու է ազգային որ ևս պաշտօնի համար :

Ընտրութեան ազգային երեսփոխանաց :

92. Ընտրութեան հիմ պիտի բռնել բնական ընտրութիւնը :

Պիտի ամեն մէկ թաղին և ամեն մէկ գաւառ

Իտալիոյ ընդհանուր բարեկարգութիւնը որ ըստ օրէ յառաջանալու վերայ է իմաստուն կառավարութեամբ Ալեքսանդր Լեւոնտի թագաւորին : Եւստ. ամենայնիւ երբեմն երբեմն գրգռութիւններ և քաղաքական փոքրիկ խռովութիւններ պակաս չեն ըլլալ թերակղզւոյն զանազան քաղաքները : Եւստ. խռովութիւնները որոնք շուտով կը շանդարտուին ստիկանութեան արժան և եռանդուն ջանքով և կըսուի թէ Կարօլի թագաւորին տկար կռուակցութիւնն և եկեղեցականաց հնարքներէն գրգռուած են :

Բրուսիոյ վեհափառ թագաւորը Ֆրէտերիք-Կլիմ արքայը որ երկու տարիէն աւելի է հիւանդ ըլլալով իւր տէրութեան կառավարութիւնը յանձնած էր իւր եղբորը Ֆրէտերիք-Կլիմ-Ալուի իշխանին, մտերմ փոխանեցաւ ի Սան-Սուրի ի հասակին 63 ամաց : Եւստ. ցաւով դէպքը քաղաքական ազդեցութիւն մը չպատճառեց ամենին և հանգուցելոյն եղբայրը, որ թագաւորական ամբողջ օրինակաւ ժառանգըն էր, յաջորդեց իւր եղբորը, որունմէ երկու ասորի միայն պզտիկ է :

Ռուսիոյ կառավարութիւնը մօտերս 400 միլիոն արծաթ ռուպլի փոխառութիւն մը ըրաւ : Եւստ. փոխառութեան բաժինները անմիջապէս ծախուեցաւ Ռուսաստանի մէջ, առանց կարտութիւն ըլլալու օտար երկիրներէ գնոյ առնողներ փնտռել :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մօտերս Իլլիրի հայազգի հասարակութեան մէջ արտաքին կարգի փոփոխ և եռանդ մը տեսնուեցաւ Կոստանդնուպոլսոյ ազգային սահմանադրութիւնը քաղաքիս մէջ ալ հաստատուելու : Առանց ուղեւոր քննել և հրատարակել թէ այս արտաքին կարգի փոփոխին շարժառիթը որ կողմէն և ինչ պատճառաւ ծագեցաւ, կը ծանուցանեմք թէ հասարակութեան խիստ մեծագոյն մասը մեծ և պզտիկ և քրեթէ ամենքը յայտարարական քարտադրեալ թղթով իրենց յօժարամտութիւնը և աղաչանքը յայտնեցին մեր գերապատիւ տէր Պօղոս օրհազան առաջնորդին որ յիշեալ ազգային սահմանադրութեան Իլլիրի մէջ հաստատուելուն հոգ տանի : Արիւն՝ իրազեկութիւնը ուրախ սրտիւ ընդունեցաւ հասարակութեան այս ազգօգուտ խնդիրը և անհամբերութեամբ կըսպասէ ֆրանսական զինուորին քննական քննարկներուն բաշխման ցուցակը յատուկ պատկերով պիտի նշանակուի :

Երեսփոխանաց բաշխման ցուցակը՝ ամէն հինգ տարին անգամ մը կը նորոգուի, ազգային դիւանատան ընդհանուր ազգահամարին համաձայն :

Եւստ. վերանորոգումը Արաքսի թեան գլխաւոր անդամաց, այսինքն կրօնական ու քաղաքական ժողովոց ատենապետներուն և Տեսուչ ու Մատակարար խորհրդոց ատենապետներուն մէկ տեղ գալով ձեւացած Համախորհուրդ ժողովին մէջ կը ըլլայ :

93. Թէ Պօլսի Թաղերէն և Թէ Գաւառնէն ընդունանք երեսփոխանները հարկ չէ որ ընտրող Թաղին կամ Գաւառին բնակիչներէն ըլլան, բաւական է որ Պօլսի մէջ բնակին, և ազգասիրութեան ու պատուաւորութեան մասին ընտրողը համարուի ըստացած անձինք ըլլան :

Եւստ. երեսփոխանները չէ թէ զիրենք ընտրող Թաղին կամ Գաւառին երեսփոխանները կը սեպուին ընդհանուր ժողովին մէջ, այլ ի զայն երեսփոխաններն են համարուի իշխանութեամբ :

Բարձրագոյն Ժողովներ :

94. Բնդհանուր ժողովին ընտրուող օրէն երկու ամիս առաջ գաւառներուն և մէկ ամիս առաջ Պօլսի Թաղերուն կը ծանուցանէ Պատրիարքը ամեն մէկ Թաղին կամ Գաւառէն ուղղած երեսփոխանաց Թիւրք և Կը հրաւիրէ ընտրողական ժողով գումարել, յիշելով ընտրելու թեան պայմաններն ու ընտրութեան կանոնները :

Սոյն կոնդակին օրինակը Թաղական խորհրդա-

պօլսոյ Սահմանադրութեան վերաբերեալ հրահանգը վստահաւորապէս պիտի ընդունուի : Եւստ. արդարեւ քաղաքիս Հայ ժողովրդեան օրինակաւ խնդիրը արժանաւոր կերպիւ ի գործ դնէ :

Բանդի սահմանադրական կանոնաց գործադրութիւնը այնչափ դիւրին չէ որչափ որ կրկնուած օմանք, մանաւանդ հասակաւ երիտասարդ եղբայրներ : Ազգային սահմանադրութեան հիմք միաբանութիւն և սէրն է, ուստի առանց միաբանութեան և մանաւանդ գրգռութեամբ և կրիւք շատ դժուար է սահմանադրութիւն հաստատել : Հաստատուելու ալ ըլլայ անկարգութիւնները պակաս չեն ըլլալ միշտ անոր մէջ : Վասնորոյ իրաքանչիւր ազգանք իւր անձնական ատենութիւնը և իւր մասնաւոր կրիւք մէկ կողմ ձգելով և խոհեմութիւնը իրեն առաջնորդ ունենալով, պէտք է որ անցեալը մոռնայ, յիշատակութիւնը թող տայ և ազգին ընդհանուր օգուտը մտածէ, իւր ամենայն գործութեամբ աշխատելով ի հաստատութիւն ազգային սահմանադրութեան Իլլիրի մէջ, ուսկից մեծամեծ յատաշուք իմութիւններ կը սպասուի ի պայծառութիւն հայկազան ժողովրդեան քաղաքին :

Թէպէտեւ փոքրիկ ընդդիմութիւն մը կամ խորշում երևան ելաւ ի կողմանէ պահպանողական կուսակցութեան, այսինքն ի կողմանէ այնոցիկ որոնք քանի մը տարիէ ի վեր ազգային կառավարութիւնը իրենց ձեռքը ամրագրած էին և ինքիշխանաբար կը տնօրինէին ամեն բան, առանց ազգին մէջ գտնուող երեւելի խոհեման ձանդ կարծիքը հարցնելու և անոնց հաւանութիւնը առնելու : Եւստ. ամենայնիւ այս ընդդիմութիւնը որ մօրոք այս բնական եղած գաղափարութեան պտուղն է, շատ չգիմացաւ և խոհեմութեամբ զննուի ի կամ հասարակութեան : Վասնորոյ սահմանադրութեան կուսակցներուն ալ և անոնց մէջ գտնուող երիտասարդաց ու մանց նոյն խոհեմութիւնը ի գործ դնելով յորդորեմք, Բանդի սահմանադրութեան գործադրութիւնը, ինչպէս վերը ըսինք դիւրին բան չէ, երկար և դժուարին ճանապարհ մըն է : Եւ երկար ճանապարհ էր թողնէ անխոհեմաբար փողելով չիրար հասնիլ իւր նպատակին : Եւստ. կէս ճամբան կը յաջնի կըմնայ, իսկ եթէ չափաւոր քայլով մը ընթանալու ըլլայ, յայտնումիայն կընայ յոստալ ապահովութեամբ վերջացնել իւր ճանապարհորդութիւնը և իւր փափագած տեղը անվտանգ հասնիլ :

Բանին մէջ բացադրեալ կը մնայ մինչև ընտրութեանց արարուածը :

95. Բնդ. Թաղի մէջ ընտրողական ժողովներ կը կազմուի Թաղին բնակիչներէն՝ երեսփոխանաց հետ անդամակց ըլլալու արժանաւորութիւններ արդէն վրայեալ (տես Զօգ. 9.) և ընտրողութեան պայմաններն ունեցող անձանցմէ :

Բնտրողական ժողովը 21 հոգիէ կը բաղկանայ, եթէ Թաղի մէջ մէկ վերաբնակ անձինքը այս Թիւրք չի լինեն, պակասը նոյն Թաղին մէջէն շատ օրը տուող ընտրողացմէ պէտք է լինել :

Բնտրողական ժողովին նախագահն է կէկեղեցոյն քարոզիչը կամ անոր բացակայութեանը՝ աւագ երեւցն է, իր դիւանը կը բաղկանայ մէկ տեսնապետէ, մէկ ատենադպրէ և երեք բնիչներէ :

Բնտրողական ժողովը Թաղական խորհրդին հետ միանալով կը նախագահէ ընտրական գործողութեանց :

96. Բնտրողական ժողովը ընտրելէ առաջ մը կը պատրաստուի ուղղած երեսփոխաններու թիւէն եռապատիկ աւելի՝ ընտրողաց որոշումը գիւրացնելու համար :

Սոյն ցանկն ալ բացադրեալ կը մնայ Թաղական խորհրդարանին մէջ, իսկ ընտրողը ու մէկ կերպով ըստիպեալ են այս ցանկին հետեւելու :

97. Բնտրողական ժողովները ամէն մէկը իր Թաղին մէջ, ընտրողութեան պայմանները ըստ ազգելով՝ ընտրելէ առաջ մը պիտի պատրաստեն այբուբենի կարգով, այս ցանկը ութ օր բաց

կըլլայ թէ Գրուտայի Հայ ժողովրդեան մէջ, զի քաղաքաւոր տարածայնութիւնը կը տարբերի մասին ազգային գործողութեան օրը քաղաքի հետեւ են բարեք և գոհացող չիլ փնտրելու մէջ ըլլալէ : Եւստ. թէ հասարակութեան մեծագոյն մասը կը ընդգրկէ որ իրենց սեպական առաջնորդը, այսինքն Կոստանդնուպոլսոյ նախորդ Կառավարութեան տէր Վեդիք արքային արքեպիսկոպոս վերադառնայ ի Պօլս, սա և իւր առաջնորդական ամբողջ նախընտրութիւնը հոգի որ հոտը անձամբ կառավարէ, և այս նպատակաւ տեղափոխուի յաղաքիւնը են առաջնորդութիւնը քաղաքի Կառավարութեան Վ. Պօլսոյ :

Ցանկութեւն ապրիլն օր Կրուտայի Հայոց մեծագոյն մասին այս օրինակով խնդրոյն նշադրուի իրեն մատուցուելով, հարկուոր եղած տնօրէնութիւնը ի գործ դրուի շուտով ի պայծառութիւն մերադնեայ ժողովրդաց յիշեալ փնտրելին :

Կոստանդնուպոլսոյ Վեդիք հանդիսին գեկտեմբերի 31 Թուոյն մէջ կը կարգաւորէ :

Վ. Օ. Գ.

Վեդիք Գ. Միւսին, Թեթի վերջով մը չէ պիտի ազատուի Վեդիքին խաղաղէն քանի որ գործ մեծ պատճառարարութեան ներքեւ կը զբոսնուի քու այդ գործովը : Եւստ. ազգեցողութիւն մը ըրաւ ամենուն վրայ և որ շար յիշատակ մը պիտի թողու չտեսնուի մոքին մէջ : Սպասէ թիւ մը և ահա արգարութիւնն ու իրաւունքը պիտի խօսի քու համար լիտարհին :

ՓՈԽԳԻՐԶ ԱԶԳ

Կըզարմանամք որ Վեդիքն փոխանակ իւր բնական պաշտօնը կատարելու, այսինքն փոխանակ իւր քաղաք մեզը հասարակութեան մատակարարելու, կըսպասուի իւր խաղաղութեան ծանր վերջ հասցնել ընտրողական շարք : Եւստ. անշուշտ տակաւին ազգի մը չծանաչէ : Սատի բարեկամաբար կը ծանուցանեմք իրեն թէ քաղաքիս Հայոց ժողովուրդը, որոց ամենուն պատուոյն հաւատարմութեամբ Կրուտայի Թեթի տեղին մէջ ընդգրկուի տարածայնութիւններ կուսենան, բայց հարկը պահանջելու ժամանակը, այսինքն երբ որ գործէն անարգանք մը կը ըլլայ իրենց, իսկայն կըմիաւորուին և ազգամարդի նման կարծի մարմին մը կը ըլլան : Եւստ. վերաւորեմ ըսելով, իւր խաղաղութեան վիճակէ և յայտնում գործողութեան մեզը չնեղու ալ կարողութիւն չունենար : Եւստ. ըստորում

պիտի մնայ Թաղական խորհրդարանին մէջ, որ պէտք թէ Թաղին ընտրողները կարենան իրենց անուանը վրայ դիտողութիւն ունին նէ ընել :

98. Բնտրողական ժողովը ամէն մէկ ընտրողի մէջ մէկ ընտրողութիւն պէտք է տայ սոյն օրինակ :

Եւստ. ընտրող

Եւստ. (անուն իւրին)

և ընտրողական ժողովին կողմէն ընտրողութեան

Եւստ. այս ընտրողութիւնը ներկայացնելու ոչ ոք պիտի կարենայ քրեւտու փին մերձենալ : 99. Եթէ ընտրութեան հաւանքը որ և է պատճառով Պատրիարքին կողմէն չըլլայ (տես Զօգ. 94) ազգային Վարչութեան կողմէն պէտք է որ ըլլայ քաղաքական ժողովին ատենապետին ձեռքը :

Եթէ ազգային Վարչութիւնն ալ զոստառութիւն ընէ իւր այս պատրաստութիւնը կատարելուն և ընտրութեան համար Սահմանադրութեան օրոշած ժամանակը հասած ըլլայ, այն ատեն ընտրողները իրաւունքներն ունենալով ընտրողական իշխանութեամբ կը ընտրողութիւնը իրենց Թաղին կամ Թեթի եկեղեցոյն խորհրդարանը և ընտրողական ժողով կազմելով կը ընտրեն իրենց երեսփոխանները ըստ ընտրական կանոնաց :

Եւստ. այս կերպով երեսփոխանաց մեծագոյն մասին ընտրութիւնը լինայ, անմիջապէս ընտրուելու է ըստ օրինի հին ընդհանուր ժողովը և զուրկ ամենայն իշխանութեան, ուստի և ինչ որ գործէ կամ գործած է նոյն կէտէն առաջին սպորինաւոր է և ապաքոր իբրեւ չի ընել :

Եւստ. ընտրող

Սեղանի ազատությունը չէր պարագայից մէջ օգտակար է լիզին, կողմնակից չէր բնութարար, որ իւր ազգագրութեան պահպանումը թեանը վրայ հոգ տանի, պարկիշտ ազատութեան չափը չանցնէր լիզին:

Օմիւսնից Հայոց ժողովուրդը՝ իւր կեդրոնական հաստատունը գործը թեանէն չի դատ, բայց նիւթընէն և պատուաւոր անդամներ ունի ամեն տեղ, այսինքն լիզին, Սանդիսթեա, Փարիզ, Լեքսինգտոն, Կոստանդնուպոլիս և այլ վերջին մայրաքաղաքներն ազգային քաղաքական ժողովին մէջ անգամ, որոնք իրենց աստիճանաւոր, գիտնականութեամբ և կենդանութեամբ թեամբը ընդհանուր ազգին պատիւը կանգնեցնեն: Աստիճանը ամենքը մէկտեղ, իրենց պատուով իրաւամբ նախանձախնդիր ըլլալ ուղիւ, ամեն կողմէն, չըսեմ մեծիսկ ալ ամենափոքրիկ մէկ մէկ քար նետելու ըլլան Սեղանի գլխուն, այս խեղճ միջատին վիճակը ինչ կըլլայ արդեօք, որ արդէն ծանր պատժարարութեան ներքին կը գտնուի իւր սրբապաշտութեամբ, այսինքն ազգային կրօնական սուրբ ժողովին նուիրական իշխանութիւնը յափշտակելով և լիզինցիոյ վարդապետ մը ինքնազուխ իւր սուրբ կարգէն լուծելով, թէ և յանցաւոր, թէ և անարժան եղած ըլլայ քահանայական սուրբ կարգին:

Աւերման լիզին և զոր Սեղան, և ահա արդարութիւնն և իրաւունքը պիտի խօսի քու համար լիզին և մասնաւորապէս ազգային ընդհանուր ժողովին առջև:

ԲՈՒՐՆԻՆԻ ՏՕՐԻԱՆ

Եւս անունով գաղղիներէն նոր օրագրութիւն մը նոր տարիին հետ սկսաւ հրատարակուիլ ի Կոստանդնուպոլիս, ինչպէս մեր նախնիները թուոյն մէջ համառօտիւ ծանուցինք: Այնչաւ օրագիրը ամեն չորեքշաբթի և շաբաթ օրերը մեծ թերթով, և շաբաթուան միւս օրերը պղտիկ թերթով ի լիզինցիոյ լիզին և լիզին քաղաքական օրագիրը, որուն գլխաւոր խմբագիրը ազատ ամենայն նախապաշարմունքէ, գիտնական և անկողմնասէր անձ մը կերելի, բաղմունք, սակ և որչափ որ կարելի է ծիշտ լուրեր ու պատուական տեղեկութիւններ կուտայ: Եւ թէ այս գովելի յատկութեանցը վերայ յաւելցնենք ըլլամբ յիշեալ օրագրին հայտնէր յատկութիւնը, տարակոյտ չկայ թէ լիզին և լիզին փոքրիկ պիտի ըլլայ բոլոր Հայոց ազգին, որ ամեն բարեպաշտ համար լիզին պատրաստ է իւր անկեղծ

ՀԵՄԱՅԻՆԻ ԿԱՊԻՏԱԼԻՆԻ ՄԻ:

Փարիզի մէջ բաղմունքային քանակը վաճառող մեծ խանութպանի մը գրագիրը, աշխատելի օրուան մը վերջը ըսաւ իւր վարպետին:

— Եւս առտու ձիւն թամբ մը վաճառեցի ապաւիկ, բայց չեմ յիշեր թէ որու տուի:

— Հոգ չէ, ըսաւ վարպետը, նայէ մեր խանութէն միշտ բան առնող անձանց մէջ քանի հոգի կը գտնուի որ կարողութիւն ունին այս ծախքը ընելու, և անոնց իւրաքանչիւրին հաշիւն թամբ մը անցուր: Եւս ամեն հաշիւները վճարուելու ժամանակը, հարկաւ, թամբին ծախս առնող պիտի կողմնեմք:

Սուտի թամբը (կէր) քարասունքներէն անձանց հաշիւն գրուեցաւ:

Վանի մը ամիս անցնելէ ետեւ, խանութպանին միւրը գալով այս գէպը, հարցուց թէ ձիւն թամբին ճշմարիտ պարտական գումարեցաւ արդեօք: Վարպետը չփոխեալ գէմքով մը պատասխանեց թէ չկրնար հաստատել որ գտնուեցաւ, և վարպետը բարկանալու վրայ էր, բայց գրագիրը փութով յաւելցուց:

— Վաճառուներ երկու կողմեցեալ գնոյ առնողաց մէջէն տասնըութ հոգիին յոյ գործուեցաւ հաշուեցուցակը, և ամենքն ալ վճարեցին առանց բան մը գրուեցելու, ուստի թամբին արժէքն արդէն տասնըութ անգամ վճարուած է, բայց չեմ գիտեր թէ ճշմարիտ պարտականը:

— Հատ աղէկ շատ աղէկ, պատասխանեց խանութպանը, թէպէտ և քիչ մը նեղութիւն

չնորհակալութեանց ապացոյցներ տալու անոր:

Այնչաւ օրագիրը՝ պատահութեամբ մը լիզին տանդնու պոլսոյ մէջ հրատարակուած հայերէն զանազան լրագրաց և գրագիտական հանգիսից ցուցակը հրատարակելով իւր առաջին թուոյն մէջ՝ կը յաւելու թէ: «Հայոց ազգին մէջ մասնաւորական այնպիսի շարժում մը կայ որ նշանակութեան արժանի է, և այս բանը կերպիւ մը յայտնելու համար հրատարակեցինք, կըսէ, Կոստանդնուպոլիս տպուած հայերէն լրագրութեանց ցուցակը: Եւս լրագրաց և հանգիսից թիւը կարծեմք թէ տասի կը հասնի:

Հարստութեան և վերջին

21. Իսկ ի մասին հոգեւոր ընկերակցութեան ամենքն ալ համապատիւ և հասարակ էղբաք կը ծանուցուին ըստ աւետարանական սրբազան կանոնի ճշմարիտ և անկեղծ սուրբ սիրով իրարու հետ կապակցելով, և ըստ Վաթիկանի իրարու պատիւ նկատելով, այսինքն որում զհոգեւոր հոգեւոր զգաւոր, զգաւոր, և սոսկ զարձակ հաւատարմութեամբ պաշտօնեայ կը համարին լիզին պատրիարքէն սկսելով մինչև յետին քրիստոսեաց: Եւ ինչպէս որ ամենքն ալ սուրբ ամուսնի աշխատանքը և նեղութեանցը կցորդ են իրարու, նայեալ անոր խանութք և վայելութիւնը ի միասին պիտի վայելեն առանց խտրանաց և զրկողութեան:

22. Տարին մէկ անգամ իրաւունք ունի լիզին քանութիւնը ժողովքի գումարուիլ երեք խորհրդարանաց վարչութեան կերպը, կարգադրութիւնները, եւ ինչպէս հաշիւները, և ինչպէս որ ըստինքները քննելու, խմանալու և ստուգելու համար, որպէսզի թէ լիզին քանութեան գէմք բան մը եղած ըլլայ որ անհաճոյ է միաբանութեան, բոլորը ընեն, և ինչպէս որպէս Վարչութեան ժողովը մտիկ չունի, իրաւունք կու ընենայ յայնչամ ազգային ժողովոյ ատենին բողոքելու, և ազգին ընդհանուր ժողովը պարտական է հոգիլ, որ անվիշտ կատարուին սահմանադրական կանոնները յօդուտ սուրբ լիզին և որպէսզի ամբողջութեամբ ընդհանուր ազգէն կատարուի ունի:

23. Լիզին քանութեան իրաւունք ունի թէ հարկը պահանջէ, արտաքոյ կարգի ընդհանուր ժողով կազմել ծանրակշիռ ու ստիպողական գործերու մէջ թէ սուրբ տեղեաց բաժանորդութեանը մասին (այն և լատին ազգաց հետ

(1) Տէս լրագրոյ 658 և 659 թիւերը:

կը պատճառէ մէկ այդ ընթացքը, բայց չարանակէ, քանզի վերջապէս պիտի գտնեմք ճշմարիտ պարտականը:

Վարչութեանց կոյտեր հօրեղայքը հանդիսեալ լիզին Վաթիկանի իշխանը, Կաթոլիկոսն այժմեան տիրող ցեղին անգամ ըլլալով, տարին մէկ միլիոն ֆրանք թոշակ կընդունէր Վաթիկան տեղութեան, ըստ որոշման ծերակուտին որ եղաւ յամիս 1853:

Այսինքն է որ այս որոշմանը համեմատ, տարին մէկ միլիոն 500,000 ֆրանք եկամուտ սահմանուած էր կայսերական գերագոտնային իշխանացը, և այս գումարին բաժանու մը կայսեր կամեցողութեանը յանձնուած էր: Կաթոլիկոս Երրորդ այն ժամանակը հետեւեալ կերպիւ բաժանեց. 1 միլիոն լիզին իշխանին, 3000,000 ֆրանք անոր որդեւոյն Կաթոլիկոս իշխանին, և 200,000 ֆրանք անոր գոտի Գաթիկոս իշխանուհոյն:

Կաթոլիկոս իշխանին ամուսնութեան ժամանակը, ծերակայուն իւր կրկին որոշմամբ, 300 հազար ֆրանքէն մէկ միլիոնի հանեց Կաթոլիկոս իշխանին տարեկան թոշակը:

Եւ ըստ որում այժմ լիզին մահաւոր, իւր մէկ միլիոն ֆրանք եկամուտ ազատ կըմնայ, կըսուի թէ ծերակայուն ի խորհուրդ գումարուելով, այս մէկ միլիոնը կայսերական իշխանին, այսինքն Կաթոլիկոս երրորդին որդեւոյն տարեկան թոշակ պիտի սահմանէ, և որուն զինուորական տունը պիտի կազմուի ի իշխանին:

Եւս քանութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

24. Եւս ընտրութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

25. Եւս ընտրութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

26. Եւս լիզին քանութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

27. Եւս լիզին քանութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

Յանկ կանոնաց, Ա. Հարստ:

Ընտրութեան ժողովական անգամաց:

Վարչութեան խորհրդարան:

Եւս լիզին քանութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

Բ. Հարստ:

Վարչութեան խորհրդային պաշտօնը:

Եւս լիզին քանութեան իրաւունքը նախ լիզին քանութեան յանձնուած ըլլալով և յետոյ ազգային ընդհանուր ժողովին, նախ և յետաջ միաբանութիւնը ընդհանուր ժողով կը գումարէ, և անհաւատալի խորհրդակցելով երեք արժանաւոր անձինք կ'որոշէ, և յետոյ ազգին կառավարիչ անձնակց մէկը ընտրելու: Եւ այն երեք անձինքը, ըստ հին կանոնի սուրբ լիզին (տէս Հաննէ պատմագիրին) հարգատեմք անհրաժեշտ պիտի ըլլան քրտնաշան աշխատաւորներէն, ներքին և արտաքին կառավարութեան տեղակ, բարբառն ու վարբառն վայելեալ, գիտնական հոգեւոր և ազգասէր, կարեկից սուրբ լիզին և զթամ, որովհետեւ Վատրիարքը իբրեւ հայրապետական անգամ լիզին քանութեամբ պաշտօնակցութեամբ հայրապետ պիտի վարուի միաբանից հետ, անոր ամբողջութեանը պաշտպան գտնուելով:

Տեսչութեան միաբանական կառավարութեան յանձնարարական գրութեամբ:

Տեսչութեան թիւ ժամադրութեան որոշումն անհրաժեշտ և քաղաքի պարտքին լիզին քանութեան և վիճակացն:

Վայման երգման ընտրութեան Վատրիարքի:

(1) Վանկ թէ որ գրանք օրհնէ շահանդիս տրեւ մէկը կու տակցիւր գտնելով փառասիրական արտաւանդանութեամբ պատրիարքութիւնը յափշտակէ, կամ թէ ազգին գլխաւորներէն անոնք պիտի քանութեան անկարգաւոր, որքանց անարժան անձ մը Վատրիարք ընեն, և յետոյ թէ և իմաստ իրենց վրայ, բայց կանոնը պատճառելով, կամ թէ ինչք ընելով, որ չունեն փոխել, և անորման վարկերէն ծագած անթիւ փաստաց ազգայնակ, և չունեն ընել Վատրիարքութեան և հասարակութեան բողոքը, որոշեալ ինչ բարձր կը յաւանդուի լիզին և անոր Վատրիարքութեան, և թէ ոչ կորուստ և ողէն և աւեր չի նշանուած սուրբ ամբողջութեան, և Վանկը զգուշանալի է որ մասնաւոր օգտի մը համար ընդհանուրին փառ չպատճառէ:

